

КЛЕР БЕРЖЕРОН

СКРИПКА
СПІРІТ
ЛЕВКУ

роман

Переклад Ростислава Немцева

*Cet ouvrage a bénéficié des soutiens du Programme d'aide
à la publication Skovoroda de l'Ambassade de France en Ukraine/
Institut français d'Ukraine et des Programmes d'aide
à la publication de l'Institut français.*

*Це видання було здійснене за підтримки Програми сприяння
видавничій справі «Сковорода» Посольства Франції в Україні/
Французького інституту в Україні та видавничих програм
Французького інституту.*

*Nous remercions le Conseil des arts du Canada
de son soutien pour cette traduction*

*Дякуємо Раді мистецтв Канади
за підтримку в реалізації цього проекту*

Canada Council
for the Arts

Conseil des arts
du Canada

Claire Bergeron

**LES AMANTS MAUDITS
DE SPIRIT LAKE**

DRUIDE

Клер Бержерон

**СКРИПКА
СПІРІТ ЛЕЙКУ**

*З французької переклав
Ростислав Немцев*

**ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ**

УДК 821.133.1(71)

Б-48

Клер Бержерон

СКРИПКА СПІРІТ ЛЕЙКУ

Роман

З французької переклав Ростислав Немцев

Перекладено за виданням:

Bergeron, Claire, 1946-

Les amants maudits de Spirit Lake: roman

(Reliefs)

ISBN 978-2-89711-262-2

I. Titre. II. Collection: Reliefs

© 2016 Éditions Druides inc.

Змушена покинути Україну 1914 року, юна талановита скрипалька Олена Ловенець і її брат Віталій вірили, що прямують до країни справжньої свободи. Коли ж вони прибули до Канади, розпочалася війна, і вони опинилися серед сімей в'язнів у таборі Спіріт Лейк. Зраджена, позбавлена майна, Олена повинна ухвалювати рішення, які назавжди змінять хід її долі.

Зустрівши Александра Лявальєра, вона змушена визнати, що, незважаючи на війну, все ще є щасливі люди. Чи має вона право мріяти, захоплена вихором подій, які перевертають її життя з ніг на голову? Її заборонене кохання, про яке стає всім відомо, викликає презирство в її оточенні. У свідомості людей вона й Александр тепер кляті коханці...

На початку Першої світової війни, підштовхуваний зростанням ксенофобії населення, уряд Канади створив двадцять чотири табори для ув'язнення по всій країні, зокрема й табір Спіріт Лейк в Абітібі. Там утримували турок, німців, але в переважній більшості були українці. Тільки два з цих таборів могли прийняти сім'ї в'язнів, і Спіріт Лейк був одним із них. Саме у цьому маловідомому місці відбуваються події захопливого, інформативного та зворушливого роману Клер Бержерон.

Усі права застережено. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

© 2016 Éditions Druides inc.

© Ростислав Немцев, український переклад, 2021

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2021

ISBN 978-617-7654-59-8

*Народам цим, що йдуть вперед,
цим тіням безіменним
у пошуках прихильної землі.
Могли б краї, де царює свобода,
відкрити їм свої обійми.*

*Хай царює свобода. Бо ще ніколи сонце не ясніло
над більш достойним звершенням людей.*
Нельсон Мандела

1

Амос, 1 червня 1916 року

У каплиці монастиря сестер Вознесіння витав міцний дух ладану. На дерев'яній лаві перед вітварем сиділа й плакала Олена Ловенець і навіть не намагалася стримати сльози. Розчавлена драматичними подіями, що на неї впали останніми днями, юна українка почувалася кинutoю на волю подіям, вихор яких усе закручувався, і жодного проблеску надії не було видно.

Вдалині чутно гудок поїзда, і вона лине думками до Александра Лявальєра — хлопця, у якого була закохана. На борту тої величезної маси заліза його відправили до Монреалю у супроводі військового ескорту. Після того, як кілька днів тому їх заарештували, все сталося так швидко, що Олені здавалося, ніби вона застрягла в жахливому мареві, від якого намагалася прокинутися й не могла. Якщо бути до кінця чесним і відвертим, їхнє заборонене кохання, доступне погляду всіх і кожного, викликало презирство. У розумінні людей Олена Ловенець й Александр Лявальєр були клятими коханцями.

Минуло менше ніж два роки, відтоді як вона ступила на землю Америки, але Олену гнітило відчуття, що з кожним її кроком вона наближалася до нової перешкоди, яку повинна була подолати. Проте, полишаючи Україну, вони з братом думали, що їдуть на землю свободи.

Молода двадцятирічна жінка тремтячою рукою лащила величезний живіт, що випинався під її вовняним светром.

— Нам бракує твого тата, — прошепотіла вона до дитини, яка заворушилася у неї під грудьми. — Сподіваюся, ми будемо разом, щоб привітати тебе у цьому світі. Нехай ми швидко з'єднаємося.

Позад неї тихо прочинилися двері каплиці, й сестра Йоланд-Марі, директорка жіночого монастиря, нечутно наблизилася до майбутньої мами.

— У мене для вас сюрприз, — сказала вона пошепки їй на вухо.

Олена підвела на черницю згаслий погляд, який одразу ж спалахнув, коли вона побачила у її руках шкіряний футляр.

— Моя скрипка! — скрикнула вона, підскачивши. — Хто вам її віддав?

— Сержант Лепін, кілька хвилин тому.

— Він вам сказав, де знайшов її?

Сестра Йоланд-Марі вагалася.

— На купі сміття в таборі Спіріт Лейк, — зізналася вона зі смутком.

Олена здригнулася.

— Чому люди так ненавидять мене? Я ніколи нікому не бажала зла!

— Сержант передав мені й оце, — додала монахиня й простягнула їй м'ятий аркуш, на звороті якого було написано *Аля* — ім'я, яке дав їй Александр, коли вони тільки познайомилися.

Рука Олени тремтіла, коли вона брала складений папір. Вона гарячково розгорнула його, а сестра Йоланд-Марі тактовно відвернулася.

Альо, кохання моє,

Я кохаю тебе і кохатиму завжди. Не дай нікому переконати себе у зворотному. Наша дитина і ти, люба моя, — найдорожче, що є в моєму житті. Довіримося щасливій зірці, яка дозволила нашим шляхам перетнутися; наше щастя десь чекає на нас, і ми його знайдемо.

Я повернуся до тебе. Присягаюсь. Утрьох, разом, ми поїдемо далеко від тих, хто не сприймає нашого кохання.

Твій навіки

Александр.

Схвильована неочікуваним посланням і відчуючи себе не такою самотньою, молода жінка піднесла його до губ.

* * *

Зупинившись на вокзальній платформі, Лявальєри чекали на свого сина, який цього дня мав відбути поїздом. Вони бачили, як він ішов вимощеною гравієм дорогою, що вела від

мерії до вокзалу, в оточенні батальйону озброєних військових. Селяни зібралися вздовж шляху, яким ішли солдати, і тихо коментували. Усі знали Александра, юнака двадцяти п'яти років, симпатичного й веселого, ідеального зятя, про якого мріяла будь-яка мати дівчини на виданні в Амосі. Навіть якщо кожен знав, що за п'ять миль від села розташовується табір, солдати тут з'являлися нечасто. А ще цей підрозділ, що просувався стройовим кроком і вів одного з них, був справжнім страхіттям, яке нагадувало їм усім, що війна лютувала і всі без винятку жили в армійському ярмі.

Група дісталася до вокзального перону й минула Лявальєрів, Александр не міг навіть зупинитися. Імельда зробила крок до нього, але не змогла підійти ближче; солдатам нетерпеливилось, і вони його просто змусили піднятися на борт. Коли він проходив через вагонні двері, то обернувся до батьків і посміхнувся їм, та мати добре його знала: за цією напускнуою впевненістю вона прочитала глибокий розпач.

— Яка ганьба, — сказав начальник вокзалу, що спостерігав за сценою. — Усі оті українці, німці й турки, яких канадська влада зачинила в Спіріт Лейку, — вороги нашої країни. Якщо вони вирішили повбивати один одного, то чому підозра впала на одного з наших?

— Мій син мав нещастя закохатися в ту Олену Ловенець, заміжню жінку. Я впевнена, що винна вона, — виголосив Едмон, батько Александра. — Повірте мені, я зроблю все, що в моїх силах, щоб вона сама відповідала за той злочин, у якому звинувачують мою дитину. Я знаю одного чудового адвоката в Монреалі, знаного спеціаліста з кримінального права. Завтра я поїду до міста!

— Від того часу, як ті чужинці прибули до Спіріт Лейку, я завжди знала, що вони неотесані, — визнала Імельда, яка страждала від трагедії, що торкнулася її сім'ї. — Ця жінка — справжня гадина! Зовні як Єва із земного раю, вона спокусила нашого сина, а він, бідний дурник, дозволив себе спокусити. Не варто було нам погоджуватися на будівництво цього концентраційного табору так близько до Амоса.

— Не змішуй усе на світі, — втрутився її чоловік, добре розуміючи, що тисяча триста в'язнів, які жили за табірним парканом, а також військовий підрозділ урятували його магазин від банкрутства. — Більшість з інтернованих у Спіріт Лейку — звичайні люди; для більшості одним-єдиним їхнім проступком є те, що вони — вихідці з країн, які воюють із нашою.

— Нашого сина везуть у Бордо*, а ти хочеш, щоб я хвалила цю сволоту?

— Я згоден із тобою, що нема роду без вироку, як ця жінка...

— Ти, як твій син — занадто добрий. А я його попереджала щодо цих варварів. На старому континенті** вони вже два роки вбивають наших.

Едмон наморщив лоба й не відповідав, йому було прикро визнати, що в одному його дружина мала рацію. Коли Александр захопився Оленою, молодою освіченою вісімнадцятирічною блискучою скрипалькою, мати йому напрозорочила, що його увага до українки, та ще й заміжньої, обернеться йому тільки нещастям. Батько сімейства взяв бік Александра. Йому хотілося вірити, як той і пояснював, що його зацікавленість неперевершеною музиканткою була всього симпатією до тої, кого канадська ксенофобія запроторила до табору. Тепер він картав себе, що втратив пильність, але було вже пізно. Його двадцятип'ятирічного сина звинуватили у вбивстві, і їм разом доведеться протистояти правоохоронній системі.

* * *

Зворушена тим, що віднайшла свого вірного друга ще з часів дитинства, Олена уважно перевірила інструмент. Цінна скрипка начебто не дуже постраждала на смітнику. Вона обережна приклала її до лівого плеча. Взяла смичок і, заплющивши очі, провела ним по струнах. Одразу ж чиста прозора мелодія огорнула її. У пам'яті спливали уривки спо-

* Бордо — назва провінційної в'язниці й центру досудового утримання підозрюваних на острові Монреаль.

** Старий континент — іноді на Американському континенті так називають Європу.

гадів про щасливі дні, коли вона мирно проводила час у колі сім'ї в Калуші, в Україні.

Вона грала щонайбільше кілька хвилин, як до неї докотився відгомін скандалу. Вона нагостила вухо, але слів не можна було розрізнити. Раптом двері каплиці зі стуком відчинилися. У світлі дня вона побачила Імельду, матір Александра. Пускаючи поглядом блискавки, жінка кинула їй в обличчя:

— Єзавель*! Ось хто ви є! Під вашою святенницькою невинністю ховається найгірша з розпусниць. Ви безсоромно спокусили мого сина, щоб долучити його до власного падіння, та у вас не вийде цим скористатися сповна, згадайте моє слово.

— Мадам Імельдо, — запротестувала Олена слабким голосом, — я кохаю Александра, і дитина, яку я ношу, — ваш онук...

— Як наважуєтесь ви так безглуздо натякати? Ви — заміжня жінка, як мені відомо! Навіть не намагайтеся приписати Александру батьківство свого... свого вилупка. Вам ніхто не повірить.

— А ваш син мені усе ж вірить.

— Ви підкорили його своїм диявольським шармом! Та повірте материнському передчуттю: коли він через вас опиниться сам один у буцегарні, до нього повернеться його здоровий глузд, і ви зостанетесь у його житті тільки неприємним спогадом, який він захоче забути.

Під натиском образ Олена, роздавлена, опустила очі. Гострий біль пронизав низ її живота й по ногах потекла гаряча рідина.

— Що зі мною? — закричала вона, різко підводячись.

Води текли на підлогу каплиці — здивована Імельда відступила на крок. Сестра Йоланд-Марі, яка супроводжувала відвідувачку від моменту її появи тут, підійшла до майбутньої матері.

— Ви незабаром народите, — пояснила вона співчутливо. — Ходімо, я відведу вас до вашої кімнати? Ми покличемо повитуху.

* Єзавель (івр. **עֲזָבֵל**) — дружина ізраїльського царя Ахава, дочка сидонського царя Етбаала, який посів престол шляхом братовбивства. Ім'я Єзавель стало згодом синонімом усякого нечестя (Об. 2:20).

Монахиня йшла, не звертаючи уваги на Імельду, у якої не було іншого вибору, як відійти в бік, щоб дати їм дорогу. Проходячи повз неї, Олена зупинилася:

— Клянусь життям маляти, яке народиться, що це — дитина Александра, — прошепотіла вона на одному подиху.

Імельда, відблискуючи поглядом ненависть, стисла губи й нічого не відповіла. Повернувшись спиною до інтриганки, вона пішла до виходу, зумисне стукаючи підборами по добре натертій підлозі монастиря сестер Внебовзяття.

Двадцять чотири години по тому Олена ще не народила. Воскова блідість, вкрите потом тіло, вона вигиналася від болю на своєму ліжку. Акушерка мадам Орфа Дюран була стривожена.

— Як сталося, що лікар Адам і досі не прийшов? — бідкалася вона до Розен, молодій індіанки, яка асистувала їй, щоб навчитися азів ремесла. — Таке зрідка буває, що його так довго немає. І треба ж, що таке сталося саме тепер, коли він нам терміново потрібен. Пологи перебігають дуже погано, і я почуваюся безсилою.

Вона знічено розвела руками. Зайшов вікарій Жозеф Лявальєр, якого повідомили про ситуацію.

— Сестра Йоланд-Марі покликала мене благословити породіллю, — повідомив він. — Їй потрібна Божа благодать.

Акушерка й Розен відійшли, залишивши його наодинці з Оленою. Може, вона захоче сповідатися. Жозеф підійшов до ліжка й поклав прохолодну долоню на її гаряче чоло.

— Доброго дня, — просто сказав він.

Майбутня мама, знесилена, її волосся прилипло до лоба — не відповіла.

— Я вчора супроводжував Александра до поїзда, і він заприсягнувся мені, що дитина, яку ви носите, його.

Олена повернула до нього обличчя.

— Я вірю своєму братові, — додав священник.

Ціною великих зусиль породілля видавила посмішку. А тоді під впливом сильних переймів вигнулася на ліжку.

— Допоможіть мені! — закричала вона. — Я більше не можу.

— Я закликаю на вас благодать нашого Творця, — сказав Жозеф, благословляючи її. — З висот небесних Господь знає душу кожного з нас, і я переконаний, якщо Александр вас так кохає, це тому, що ви достойні його кохання.

Слова священника омивали душу Олени, як джерельна вода омиває рану, що кровить. Вона заспокоїлася.

— Будь ласка, скажіть мадам Дюран, що найважливіше — врятувати маля!

Вікарій схилив голову на знак згоди.

— Пообіцяйте мені, мосьє кюре, якщо я помру, ви особисто опікуватиметеся дитиною Александра, допоки він не повернеться. Я хотіла б, щоб ви були його хрещеним батьком.

— Ви обоє житимете, — заспокоїв її Жозеф, — та з огляду на можливість, про яку ви згадали, я обіцяю діяти відповідно до вашого побажання.

— У мене є ще одне прохання до вас, — додала вона з натугою, на межі власних сил, на її обличчі відбилосся глибоке страждання.

— Кажіть.

— Віталій, мій брат, він хворий, у табірній лікарні в Спіріт Лейку. Можете його навідати й нагадати, як я його люблю? Я обіцяла йому, що нас ніщо не розлучить.

— Виконаю!

— Якщо мені судилося покинути цей світ, упевніться, що хтось із добрих людей піклуватиметься про нього, але не Тефаняки, вони...

Не в змозі закінчити фразу, молода жінка знову вигнулася від сильного болю. Здогадавшись, що їй більше потрібна повитуха, ніж він, Жозеф підвівся, щоб іти, та Олена затримала його, вхопивши за рукав сутани.

— У чохла для скрипки, під атласною підкладкою, там адреса батьківського нотаря в Лондоні. Передайте її Віталію. Відправляючи нас із братом до Канади, тато сказав: якщо якийсь нещастя розлучить нас, то саме за допомогою цього правника ми зможемо відшукати один одного. Та через війну...

Нова потуга перервала її слова.

Жозефу Лявальєру було шкода, що в таку важливу мить їхнього життя Александра немає поруч із жінкою, яку він

кохає. Беручи вологу Оленину руку, він ніжно потиснув її, думаючи про брата, який у глибинах своєї каталажки напевне переживає за неї та своє ще не народжене дитя.

На монастирській кухні Імельда, яка прийшла за новинами під приводом, що супроводжує свого сина вікарія, тихо розмовляла з мадам Дюран.

— Ви ж знаєте, що цю жінку звинувачують у вбивстві, — сказала вона. — Тож бажано, щоб у неї забрали дитину із самого народження.

— Я, як і ви, ненавиджу отих чужинців, — запевнила її Орфа. — Рауля, мого старшого, торік убили в Бельгії. Він назавжди zostався в далеких краях.

— Ви можете оголосити, що дитя народилося мертвим, — порадила Імельда. — Я його віддам годувальниці, а потім усиновлю. Ніхто ніколи нічого не дізнається.

— Якщо подивитися, як усе перебігає, то є великий шанс, що мені не доведеться брехати, — відповіла Орфа. — У дитини погане положення, і, якщо в мене не вийде його повернути, він помре. Час піджимає. Хіба що трапиться диво, але я вже не сподіваюся їх урятувати — її та дитину.

Імельда схрестила руки. Що там станеться з тією Єзавель її мало обходить, і глибоко в душі, хоч навіть собі не зізнавалася, їй хотілося, щоб малюк вижив. Може, й справді то був її онук чи онучка.

— А ще, хоч я й ненавиджу цю українку і схожих на неї, — зізналася повитуха, — я не зможу зробити так, як ви пропонуєте. З поваги до власної професії.

— Пробачте мені, Орфо, — перепросила Імельда, свідома того, що дала лишку. — То від біди, лихий поплутав. Я не до вас мала звертатися з цим проханням, а до Азеда Фортена, начальника поліції. Я піду до нього і попрошу втрутитися. Навіть уявити важко, щоб новонароджена дитина лишилася під опікою злодійки, навіть якщо вона його мати!

— Я повністю вас підтримую. Як тільки вона зможе встати з ліжка, якщо виживе, звичайно, цю вбивцю відправлять до в'язниці, і тільки Богу відомо, на який строк.

Уже у дверях Імельда обернулася до акушерки й наважилася сказати:

— Якщо можна буде врятувати тільки когось одного, то нехай то буде дитина!

Їхню розмову перервав довгий крик болю з Оленої кімнати. Розен поспішила до неї, а відразу за нею й Орфа. Жозеф Лявальєр із матір'ю полишили монастир, а черниці зібралися в каплиці просити Бога врятувати матір і дитину.

У вранішніх сутінках 3 червня 1916 року, через тридцять дев'ять годин після того як відійшли води, Олена принесла у світ хлопчика. Після своєї появи, бадьорий, незважаючи на всі муки пологів, новонароджений закричав і розвів руки, відкриваючи себе життю.

— Я можу його побачити? — прошепотіла Олена ледь чутно.

Розен загорнула дитину у фланелеву ковдру й обережно поклала біля матері.

— Прекрасна дитинка: гарний хлопчик, здоровий, просто викапаний батько, — повідомила індіанка. — У нього такі самі ямочки на щічках.

Олена повернулася до свого сина й трішки підняла кінець пелюшки, що закривав маленьку голівку.

— Ти маєш рацію, Розен, він схожий на Александра.

Відчуваючи присутність своєї мами, немовля вхопило її за палець і розплющило очі. Коли її погляд зустрівся з поглядом дитини, Олену, підхоплену хвилею любові, переповнило небувале щастя, змішане зі сумом її безпросвітнього існування.

— Допоможіть мені! — закричала Орфа. — У нашої породіллі кровотеча.

Залишивши зворушливу картину з матір'ю й сином, Розен поспішила до акушерки, яка потребувала її допомоги.

Зачудована, Олена вивчала кожну деталь прикритого тканиною гарного личка. У неї раптом з'явилось відчуття, що вона позбулася ваги власного тіла і стала такою ж легкою, як пір'їнка, яку носить весняний вітерець. Вона піднялася над ліжком, повільно пливла і бачила притиснутого до своїх грудей сина. У цьому спокійному оточенні її нещастя розвіялися й поступилися місцем безтурботній радості. Вдалині, у промені світла, вона побачила одягнутого в біле Александра, вільного, який простягав до них руки.

Відень, 28 червня 1914 року

До великої радості перехожих, які ліниво прогулювалися цієї неділі на початку літа, чарівні помаранчевого відтінку сутінки огортали Відень й пломеніли у водах Дунаю мерехтливими бурштиновими полісками. Під арками імператорської придворної опери дорого вдягнені дами в прикрасах із золота й коштовного каміння, спираючись на руки своїх супроводжувачів, неквапом просувалися до великої зали. Австрійська столиця була гоноровою, що зуміла виплекати музичну традицію, якою тепер пишалася. Їхній оркестр знала вся Європа, а престижні постановки симфонічних, ліричних і хореографічних п'єс притягували численних відвідувачів.

Стоячи за товстою велюровою завісою кольору бордо юна Олена Ловенець поглядала в залу. Її погляд ковзнув по імператорській ложі, бо ширилися чутки, начебто старий імператор може бути тут цього недільного вечора. Вона боялася, тому що це був перший її виступ у Відні. Сьогодні її таємна мрія здійснилася. Із самого раннього дитинства її зачарувала музика; батько сміявся, кажучи, що коли вона народилася, якась фея поклала скрипку в ноги її коліски. Слава про її обдарованість швидко вийшла за кордони України, і її, якій ледве виповнилося вісімнадцять, запросили доєднатися до найпрестижнішого в Австрії симфонічного оркестру.

— Олю, час уже йти готуватися, — наполягав Антон, її батько, поклавши руку їй на плече.

Їїго доня пригорнулася до нього.

— Думаєте, мама почує мої соло на скрипці? — запитала вона тихим, сповненим надії голосом.

— Так, — відповів чоловік, схвильований таким питанням своєї доньки. — Пам'ятаєш, перш ніж піти, вона казала нам, що достатньо тільки поглянути на небо, а вона завжди буде там, щоб піклуватися про нас.

Олена звела очі до гарно освітленого склепіння над залою.

— Я гратиму для тебе, мамо, — прошепотіла вона.

Побачивши, як палахкотять іскорки щастя в погляді його дитини, Антон ніжно пригорнув її до себе. Вона була ще надто юна й недосвідчена, щоб перебраться до Відня й жити самостійно. Але відточеність її мистецтва минула цей етап. На щастя, він знайшов для неї прекрасний сімейний пансіон, і господиня, пані Юлія Грuber, пообіцяла за додаткову платню супроводжувати її на репетиції й концерти. Олена була артисткою, яка часто губилася у власних мріях. Іноді вона навіть забувала, котра година, і тоді їй доводилося бігти, щоб встигнути на заняття в школу. Після смерті її мами Антон лишився сам на сам із завданням ростити цю дитину з розвинутою уявою, в той час як сам був раціоналістом. Але він був певен, що добре зіграв цю роль. Наділене від народження пристрасною натурою, його дитя розвинуло в собі соціальні навички, які їй знадобляться, коли вона пізніше посяде належне їй у суспільстві місце. Звичайно, вона завжди розраховувала на нього в організації свого життя, і їй бракувало впевненості. Він також попередив пані Юлію, що його донька потребує особливої уваги. Дама заспокоїла його; у неї було три доньки, усі щасливі й добре влаштовані в житті. Антон міг повертатися в Україну зі спокійною душею — за його дитиною пригляне достойна довіри людина.

Завіса піднялася, і всі погляди звернулися до сцени. Гамір стих, швидко поступившись місцем повній тиші. Диригент Гергард Ляйнер із гордістю повернувся до притихлих музикантів. Елегантний змах палички — і зазвучали перші ноти. З його точних рухів народжувалася прекрасна музика Концерту для скрипки з оркестром ре-мажор Брамса, чия мелодія легко злітала, огортаючи присутніх чарівною атмосферою. Потім оркестр замовк, і Олена ступила в коло світла, піднявши очі на паличку маестро. Вона обережно приклала скрипку до лівого плеча й чекала сигналу до початку свого соло. Маестро й скрипалька знали яка ця п'еса вимоглива; всього кілька виконавців могли її зіграти, але обидва були впевненими — Олена мала віртуозність, яка потрібна для виконання цього концерту.

Усі погляди були звернуті на артистку, одягнену в білий шовк. Її довге світле волосся, стягнуте ззаду орхідеєю, спадало каскадами аж до поясу. Ще не прозвучали перші ноти, а краса цієї артистки, яка ледве вийшла з підліткового віку, вже підкорила публіку. Ніжна й легка у відблисках сяйва, яке освітлювало велику сцену, вона була втіленням витонченості.

Після виконання першого періоду Олена взялася за другий — Адажіо фа-мажор. Публіка була зачарована. Огорнута етерною аурую, майже містичною, Олена відчувала, як злітає її дух, розчиняється, повністю підкоряючись музиці Брамса.

Раптом над захопленою публікою поплив шепіт, порух на межі сприйняття, що почався в ложі. То був грюкіт перекинутого крісла, невиразні голоси, забарвлені неясною стурбованістю, і чутка, що поширювалася. Погляди звернулися в глибину зали. В імператорській ложі запрошені стояли й, жестикулюючи, розмовляли. Серед присутніх уже прокотилася новина, яка всіх схвилювала. Виходило так, що на спадкоємця австро-угорського трону було скоєно напад у Сараєво, в Боснії. Хтось казав, що ерцгерцог Франц Фердинанд мертвий, інші вважали, що від пострілів анархіста загинула його дружина. Ті, хто не зрозумів причини такого збудження через безлад різних голосів, підводилися й нашорошували вуха, забувши про солістку, поспішали до виходу, щоб більше дізнатися про трагедію, що нещодавно сталася.

Поглинута музикою, Олена не відразу помітила паніку, яка все наростала у великій залі. Коли її смичок зупинився, маестро стояв обличчям до присутніх, а багато музикантів поспішно полишали сцену. Скрипалька побачила батька, який ішов до неї. Вона поспішила за куліси, тримаючи в руках скрипку.

— Чому люди такі занепокоєні? — запитала вона пригломшено.

Обличчя Антона видавало його здивування.

— Тату, — благала вона, — скажіть, що сталося.

Перш ніж відповісти, чоловік обійняв доньку.

— Якщо правда те, що я чув, — нарешті спромігся мовити він, — то в Боснії щойно застрелили ерцгерцога Франца Фердинанда з дружиною.

І занепокоєно додав:

— Цей замах може мати важкі наслідки. Я не здивуюся, якщо всі дипломатичні зусилля, залучені для подолання криз, які спричинили балканські війни, буде зведено до нуля.

У повному сум'ятті Антон із донькою долучилися до публіки, що поспіхом полишали концертну залу, і кожен на свій лад коментував цей замах, який змінить хід історії.

Назавтра всі розмови точилися навколо вчорашньої події, і хвиля непевності ширилася Європою. Коли Антон перетинав місто, щоб дістатися опери й нарешті зустрітися з маестро Ляйнером, над австрійською столицею нависла атмосфера страху, змішаного з гнівом.

Старий чоловік зустрів його у своїй ложі, яка одночасно слугувала йому кабінетом.

— Думаєте, після цього замаху англійські монархи не скасують запрошення Олені виступити з квітетом у Букінгемському палаці? — поцікавився Антон.

— Напевне! — відповів метр. — Буде докладено зусиль, щоб зберегти мир. Культурні обміни між нашими двома країнами якраз і є частиною тих засобів, що дозволять знизити напругу.

— Чи будете ви супроводжувати артистів до Лондона?

— Ні, на жаль, здоров'я не дозволяє. Та ми можемо розраховувати на Мирослава, віолончеліста, чоловіка зрілого, який багато подорожував Європою.

— Дякую, що заспокоїли мене. Моя донька ще така юна й недосвідчена! Ураховуючи обставини, я турбуюся про її безпеку. Але не хочу позбавляти її нагоди грати перед членами британської королівської сім'ї.

— Ваша дитина — справжнє диво, — засвідчив маестро. — Мрія кожного диригента оркестру зустріти колись на своєму шляху артиста, чий талант був би такий самий, як у неї. Гра Олені — радість, що прикрасила мої останні роки з Віденським симфонічним оркестром. Саме тому я й наполягав перед можновладцями, щоб вона могла приєднатися до нас.

— Дякую, — відповів батько, потішений словами метра. — Я маю повертатися в Україну, справи не чекатимуть. Якщо

можна, я хотів би, щоб ви дали Олені кілька днів відпочинку перед її відбуттям до Англії.

— Учора на концерті ви впевнилися, що ваша донька готова грати перед англійськими монархами. Проте згоден із вами, що відпочинок піде їй тільки на користь. Репетиції були довгими й виснажливими.

— Не бійтеся, вона повернеться до Відня за тиждень, щоб сісти в поїзд разом з іншими учасниками квартету.

* * *

Калуш, 3 липня 1914 року

Антон Ловенець нервово міряв кроками вітальню своєї резиденції в Калуші — українському місті, відомому своїми соляними шахтами. Він був єдиним сином, спадкоємцем трьох поколінь Ловенців, багатих промисловців, яким належала переробна фабрика. Та йому судилося наразитися на важкі обставини. Конфлікти на Балканах, а ще розділення України між Росією й Австро-Угорською імперією робили політичну ситуацію невизначеною. Тож уже кілька років він намагався продати своє підприємство й переїхати до Канади — країни, яка запрошувала й була відкритою до іммігрантів.

Як і кожної середи, Олег Севчук, який викладав мову його дітям, був у нього, щоб займатися з ними англійською. Відколи Дарія, його дружина, померла, він ростив дітей сам із допомогою Софії — гувернантки, яка працювала у їхній сім'ї з народження Олени. Саме після смерті Дарії він почав плекати думку покинути Галичину, буферний регіон між Австро-Угорською імперією й імперією царською. Далі на схід вивчення української мови було заборонено; навіть вибрати українське ім'я було не вільно. Цар змінив назву Україна на Малоросію, й десятки тисяч росіян перетнули східний кордон, щоб там поселитися й розвивати свою власну промисловість. Антон був переконаний, що це тільки питання часу, коли, зіткнувшись із російською конкуренцією, доходи його фабрики впадуть; настав час продати, перш ніж усе втратити.

Окрім того, якби почалася війна, то Україну, яка опинилась би у центрі збройного конфлікту, одразу захопили б, і вона стала б театром кривавих боїв.

Такі роздуми спонукали його вибрати Канаду як країну для виїзду. Він із дітьми говорили не лише українською, а й ще добре володіли французькою, мовою, якою користувалася європейська еліта. І через те, що більшість канадців говорили англійською, він найняв учителя, сподіваючись, що в разі переїзду до Америки, його сім'я швидко адаптується в новій країні.

Того дня Олег повідомив йому, що це заняття — останнє, він сам наступного тижня їде з України, вирішивши податися до Америки.

— Убивство ерцгерцога може кинути Європу в протистояння, якого я волію уникнути, — заявив він. — У свої тридцять років я ризикую бути мобілізованим, тож вибрав осісти з іншого боку Атлантики. Я збирав гроші, передбачаючи цей від'їзд. Мені далеко ще до бажаної суми, та якщо буду економним, проживу, доки не знайду роботу в новій країні.

— Мене також турбує перспектива збройного конфлікту, — сказав довірливо Антон. — Я не здивуюся, якщо імператор оголосить війну Сербії, щоб помститися. Тоді ми опинимося між двох вогнів.

— Маєте рацію. Видається мені, що конфлікту не уникнути.

Антон задумливо підійшов до столу з акації, на якому стояла карафка арманьяку. Він наповнив дві склянки й простягнув одну Олегові.

— Якщо я допоможу вам фінансувати вашу подорож, чи погодитеся ви, щоб мої діти поїхали разом із вами до Канади? Я дам вам достатньо грошей, щоб жити, доки продам свою фабрику й приєднаюся до вас.

Учителя пропозиція явно здивувала. Він зробив ковток бурштинового напою, а потім задумливо повернувся до великого вікна. Така домовленість зробила б поїздку привабливішою.

— Це — велика відповідальність. Якщо не враховувати мою роботу вчителем, я не надто вмію поводитися з молоддю.

— Олена вже не дитина. Навіть якщо до цього часу вона завжди розраховувала на мене, вона досить метка. Що ж до

Віталія, він розумний, як на свої десять років, а відколи померла їхня мати, Олена навчилася приглядати за ним.

— Я визнаю, що вони добре освічені. Я навчаю їх уже п'ять років. Ми добре знаємо один одного. — На коротку мить чоловік замислився. — Гаразд, — нарешті погодився він. — Я згоден супроводжувати їх у поїзді. Та по приїзді в Канаду я маю обґрунтувати свою присутність поряд із ними. Можливо, мені буде нелегко потрапити до країни з дітьми, які не мої рідні.

— Я дам вам усі папери, щоб ви могли представлятися їхнім опікуном. А ще я знаю декого в Монреалі, хто з радістю вас зустрине. Ідеться про Миколу Тефаняка. Цей чоловік працював на мене кілька років. Він прекрасний механік. Після його від'їзду із сім'єю ми обмінялися кількома листами, і я повідомив йому про наше бажання емігрувати до Канади. Я написав йому з Відня наступного дня після вбивства ерцгерцога і запитав, чи він зможе зустріти моїх дітей і поселити в себе на кілька днів, допоки вони не знайдуть підходящу квартиру. Та на випадок якщо мого послання він не отримав, я дам вам ще й рекомендаційного листа до нього. Маючи когось, хто зможе вас зустріти й усе пояснити, вам буде простіше інтегруватися в чужій країні.

— Якщо я правильно розумію ваші слова, ви хотіли б, щоб я жив із вашими дітьми до вашого приїзду.

Антон по-дружньому поклав йому руку на плече.

— Я знаю вас краще від Тефаняків, і ваша освіта підходить моїм дітям краще, ніж їхня. Олена й Віталій навряд чи пам'ятають цю сім'ю і, хоча вони й дуже відповідальні, їм ще потрібен хтось із дорослих, щоб ними керувати. Ви приходите до нас щотижня; ви для них більше, ніж учитель, вони почали бачити в вас свого друга. Ваша компетентність і те, який ви відданий моїй сім'ї, свідчать, що я можу спокійно вам довіряти.

— Ваша оцінка робить мені честь. А як бути з кар'єрою вашої доньки? Ви не боїтеся, що від'їзд до Канади покладе край її сподіванням стати першою скрипкою симфонічного оркестру?

— Її життя важливіше за кар'єру. Олена ще молода. Я впевнений, що її талант здобуде визнання і в Америці. Моя

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.